

ВІДГУК

**рецензента кандидата юридичних наук, доцента
Ткаченка Олександра Валерійовича на дисертацію
Лук'яненка Віталія Олександровича**

**«Попередження та виправлення судових помилок в адміністративному
судочинстві судами вищих інстанцій», поданої на здобуття ступеня
доктора філософії
за спеціальністю 081 – Право**

Опрацювання рецензованого дисертаційного дослідження, наукових публікацій здобувача, апробаційних матеріалів та джерельної бази за темою роботи дає підстави стверджувати, що подана на захист дисертація В. О. Лук'яненка є завершеним, самостійним, цілісним і методологічно обґрунтованим науковим дослідженням актуальної проблематики адміністративного процесуального права. Подана на здобуття ступеня доктора філософії праця має вагомим теоретичне та практичне значення для розвитку науки адміністративного права і процесу, а її автор досяг поставленої мети та успішно виконав визначені дослідницькі завдання.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю підвищення ефективності адміністративного судочинства в умовах реформування судової системи України, забезпечення єдності судової практики та зміцнення довіри суспільства до судової влади. Судові помилки становлять одну з ключових загроз реалізації права особи на справедливий суд, оскільки можуть призводити до порушення прав і законних інтересів учасників адміністративного процесу, зниження ефективності судового захисту та негативно впливати на авторитет правосуддя.

Дослідження проблематики судових помилок в адміністративному судочинстві має не лише суто процесуальне, але й конституційно-правове значення. Ефективність механізмів виявлення та виправлення судових помилок безпосередньо пов'язана із реалізацією права особи на справедливий суд, гарантованого статтею 55 Конституції України та статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Саме через інститут адміністративного судочинства здійснюється контроль за законністю діяльності суб'єктів владних повноважень, а тому будь-яка помилка суду здатна призвести до істотного порушення прав, свобод та законних інтересів особи.

В умовах сучасних трансформацій публічного управління, цифровізації судової системи, збільшення кількості адміністративних спорів та ускладнення нормативного регулювання питання забезпечення якості судових рішень набуває особливої ваги. Судові помилки негативно впливають не лише на конкретних учасників процесу, а й на стабільність правової системи загалом, оскільки породжують правову невизначеність, підривають довіру до судової влади та створюють ризики неоднакового застосування законодавства.

Важливо відзначити, що дисертаційне дослідження В. О. Лук'яненка спрямоване не лише на вивчення вже існуючих процесуальних механізмів

усунення судових помилок, а й на формування комплексної концепції їх попередження. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку юридичної науки, які орієнтовані на превентивні механізми забезпечення ефективності правосуддя.

Особливого значення ця проблематика набуває в умовах постійного оновлення адміністративного законодавства, ускладнення предмета доказування в адміністративних спорах, розширення сфери застосування цифрових технологій та необхідності забезпечення відповідності національного судочинства європейським стандартам справедливого суду. Саме тому дослідження механізмів попередження та виправлення судових помилок судами апеляційної та касаційної інстанцій є своєчасним і науково затребуваним.

Мета, завдання, об'єкт, предмет і методологія дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексне теоретико-правове дослідження адміністративно-процесуальних правовідносин, що виникають у зв'язку з виправленням судових помилок судами апеляційної та касаційної інстанцій, а також під час перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, виявлення проблем їх нормативно-правового регулювання та практики реалізації відповідних процедур і розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення КАС України.

Вісім послідовно сформульованих завдань логічно структурують дослідницький процес – від комплексної науково-практичної характеристики судової помилки як правового явища в адміністративному судочинстві до розкриття правової природи перегляду за нововиявленими обставинами як виняткового механізму корекції судових рішень. Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері здійснення адміністративного судочинства, що складаються у процесі попередження та виправлення судових помилок судами апеляційної й касаційної інстанцій, а також під час перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами; предметом – діяльність судів вищих інстанцій щодо попередження та виправлення судових помилок в адміністративному судочинстві. Визначення мети, завдань, об'єкта і предмета є науково коректним і відповідає обраній темі. Мета роботи логічно узгоджується із поставленими завданнями та знайшла своє відображення у структурі дисертації й отриманих результатах.

Методологічна основа дослідження характеризується комплексністю та відповідає сучасним вимогам до юридичних наукових праць. Для досягнення поставленої мети автором використано широкий спектр філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів наукового пізнання. Застосування системного, формально-логічного, порівняльно-правового, історико-правового та структурно-функціонального методів дозволило дисертанту всебічно дослідити проблематику попередження та виправлення судових помилок в адміністративному судочинстві.

Здобувач продемонстрував високий рівень володіння сучасним методологічним інструментарієм юридичної науки. На особливу увагу заслуговує запропоноване автором визначення судової помилки як відхилення від досягнення мети адміністративного судочинства, що підлягає виправленню.

Такий підхід дозволяє уникнути надмірної деталізації поняття та створює належне теоретичне підґрунтя для подальшої класифікації судових помилок і визначення механізмів їх усунення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших в українській юридичній науці комплексних досліджень, присвячених проблематиці попередження та виправлення судових помилок в адміністративному судочинстві судами вищих інстанцій. Автором сформульовано низку нових теоретичних положень та практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення адміністративного процесуального законодавства та практики його застосування.

Оцінка змісту дослідження.

На особливу увагу заслуговують результати дослідження, викладені у першому розділі дисертації. Автором здійснено ґрунтовний аналіз теоретико-правових підходів до розуміння феномену судової помилки, систематизовано наукові позиції вітчизняних та зарубіжних учених щодо її правової природи, ознак та видів. Позитивно оцінюється запропонований дисертантом підхід до визначення судової помилки як відхилення від досягнення мети адміністративного судочинства, що підлягає виправленню у встановленому законом порядку. Така дефініція має високий рівень універсальності та дозволяє охопити різноманітні прояви судових помилок незалежно від стадії судового процесу, на якій вони виникають.

Безперечною перевагою роботи є розроблення автором інтегральної триаспектної моделі судової помилки, що включає ґносеологічний, праксеологічний та телеологічний виміри. Запропонована модель характеризується високим ступенем наукової новизни та дозволяє комплексно досліджувати природу судових помилок з позицій процесу пізнання, практики правозастосування та досягнення цілей адміністративного судочинства.

Значний науковий інтерес становлять також висновки автора щодо співвідношення судової помилки та дисциплінарної відповідальності судді. Обґрунтованим видається висновок про неможливість автоматичного ототожнення факту скасування судового рішення із наявністю дисциплінарного проступку судді, що має важливе значення для забезпечення принципу незалежності судової влади.

Значну наукову та практичну цінність становлять результати дослідження, викладені у другому розділі дисертації, присвяченому попередженню судових помилок в адміністративному судочинстві судами вищих інстанцій.

Одним із найбільш цікавих і водночас інноваційних положень роботи є розроблення авторської концепції судового самоконтролю як самостійного механізму попередження судових помилок. Автор переконливо доводить, що ефективність адміністративного судочинства значною мірою залежить не лише від інстанційного контролю, але й від внутрішніх механізмів перевірки правильності судових рішень самим суддею. Тому заслуговує підтримки висновок дисертанта про дворівневу природу судового самоконтролю, яка поєднує інтелектуальну та процесуальну складові.

Важливим науковим результатом є висновок про те, що судовий самоконтроль не може розглядатися виключно як прояв професійної сумлінності судді, а виступає невід'ємним елементом забезпечення законності, обґрунтованості та справедливості судового рішення. Запропонований автором підхід дозволяє по-новому оцінити місце судового самоконтролю в системі гарантій ефективного правосуддя.

Заслужують на позитивну оцінку результати дослідження процесуальної діяльності судів апеляційної та касаційної інстанцій щодо попередження судових помилок. Дисертант переконливо аргументує, що функції судів вищих інстанцій не обмежуються виключно виправленням уже допущених порушень, а включають також формування єдиних стандартів правозастосування, які сприяють запобіганню аналогічним помилкам у майбутньому.

Підтримки заслуговує висновок автора про необхідність посилення превентивної ролі Верховного Суду як інституції, що забезпечує єдність судової практики та формує орієнтири для судів нижчих інстанцій. У роботі аргументовано доведено, що сталість судової практики виступає важливим фактором мінімізації ризиків неправильного застосування норм матеріального та процесуального права.

Особливу увагу привертає запропонована дисертантом концепція «повноцінної апеляції». Автор обґрунтовує необхідність здійснення апеляційного перегляду не як формальної перевірки законності судового рішення, а як комплексного механізму перевірки як фактичних обставин справи, так і правильності застосування права. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку адміністративного судочинства та міжнародним стандартам ефективного судового захисту.

Не менш важливими є висновки щодо ролі касаційного перегляду в системі виправлення судових помилок. Автор послідовно відстоює позицію, відповідно до якої касаційна інстанція повинна зосереджуватися насамперед на виправленні фундаментальних помилок права та забезпеченні однакового застосування законодавства судами всіх інстанцій. Такий підхід узгоджується із сучасним розумінням функціонального призначення Верховного Суду та сприяє зміцненню принципу правової визначеності.

Високу оцінку заслуговують і положення третього розділу дисертації, присвяченого механізмам виправлення судових помилок судами вищих інстанцій.

Дисертант здійснив комплексне дослідження процесуальних форм виправлення судових помилок в адміністративному судочинстві, що дозволило сформулювати низку теоретично обґрунтованих і практично значущих висновків. Особливої уваги заслуговує дослідження перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами як виняткового способу усунення суттєвих дефектів правосуддя.

Безумовним досягненням автора є розроблення єдиного критерію істотності нововиявлених обставин у вигляді «реалістичної можливості іншого результату справи». Запропонований підхід дозволяє забезпечити баланс між

необхідністю виправлення судових помилок та принципом правової визначеності, який вимагає стабільності судових рішень.

Науковий інтерес становить також запропонований дисертантом чотирикроковий тест оцінки нововиявлених обставин та розроблена ним матриця причинного зв'язку між нововиявленим фактом і результатом судового розгляду. Такі напрацювання мають значний потенціал практичного застосування та можуть бути використані для уніфікації судової практики.

Позитивно слід оцінити прагнення автора виробити системний підхід до вдосконалення механізмів виправлення судових помилок. Дисертант не обмежується аналізом чинного законодавства, а пропонує конкретні шляхи модернізації Кодексу адміністративного судочинства України, спрямовані на підвищення ефективності інстанційного контролю та забезпечення належного рівня судового захисту.

Загалом зміст усіх розділів дисертації характеризується внутрішньою логічною узгодженістю, належним рівнем теоретичного узагальнення та послідовністю викладення матеріалу. Автор демонструє здатність до самостійного наукового мислення, критичного аналізу існуючих доктринальних підходів та формулювання власних науково обґрунтованих висновків.

Дисертація характеризується належним рівнем теоретичного узагальнення та аргументованості висновків. Автор ґрунтовно опрацював значний масив національних і міжнародних нормативних джерел, наукових праць та матеріалів судової практики. Результати дослідження мають внутрішню логічну узгодженість і відзначаються належним рівнем наукової новизни.

Особливо позитивно слід оцінити використання значного масиву практики Верховного Суду, Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини. Це дозволило автору забезпечити належний рівень аргументованості висновків та наблизити результати дослідження до потреб сучасної правозастосовної практики.

Джерельна база дисертації є достатньою, репрезентативною та актуальною. Автором опрацьовано значний обсяг нормативно-правових актів, наукової літератури, матеріалів судової практики та міжнародних документів. У роботі простежується належне знання здобувачем сучасного стану наукової розробленості проблематики судових помилок та механізмів їх виправлення.

Висновки дисертації характеризуються логічністю, послідовністю та належним ступенем обґрунтованості. Більшість із них безпосередньо випливають із проведеного дослідження та підтверджуються наведеними у роботі аргументами. Це дозволяє стверджувати про належний рівень достовірності отриманих результатів.

Ключові наукові результати та особисті положення автора. До найбільш вагомих наукових результатів, що характеризуються елементами новизни, слід віднести:

– формування авторського підходу до визначення судової помилки як відхилення від досягнення мети адміністративного судочинства, що підлягає виправленню;

- розроблення інтегральної триаспектної моделі судової помилки, яка поєднує гносеологічний, праксеологічний та телеологічний виміри;
- удосконалення наукових уявлень про судовий самоконтроль як самостійний механізм попередження судових помилок;
- формування концепції «повноцінної апеляції» як базового стандарту виправлення судових помилок в адміністративному судочинстві;
- обґрунтування необхідності посилення превентивної ролі судів вищих інстанцій у механізмі забезпечення єдності судової практики;
- розроблення критерію «реалістичної можливості іншого результату справи» для оцінки істотності нововиявлених обставин;
- формування науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення положень Кодексу адміністративного судочинства України.

Важливо відзначити, що наукова новизна дисертації не має декларативного характеру, а підтверджується змістом проведеного дослідження та отриманими результатами.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання у правотворчій діяльності, судовій практиці, наукових дослідженнях та освітньому процесі під час викладання дисциплін адміністративно-правового циклу.

Оформлення дисертації. Дисертаційна робота Лук'яненка Віталія Олександровича оформлена відповідно до вимог, які висуваються до такого виду наукових праць. Текст викладено державною мовою, у науковому стилі, з дотриманням логіки, структурної послідовності та внутрішньої узгодженості основних положень. Висновки до розділів і загальні висновки відповідають поставленим завданням та змісту основного тексту дисертації. Звернення здобувача до наукових підходів, положень, висновків і текстів інших авторів супроводжується належними посиланнями на відповідні джерела. Ознак порушення академічної доброчесності у дисертаційній роботі мною не виявлено. Зміст дисертації засвідчує самостійність авторського підходу, оригінальний характер отриманих результатів і належний рівень культури наукового цитування.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому, вважаю за доцільне висловити окремі зауваження та побажання, які мають переважно дискусійний характер.

1. У дисертації автор пропонує визначати судову помилку в адміністративному судочинстві як підсумок судової діяльності, який вказує на невідповідність досягнутого результату цілям адміністративного судочинства. Водночас таке визначення потребує додаткового розмежування із суміжними категоріями – незаконністю судового рішення, необґрунтованістю судового акта, процесуальним порушенням та дисциплінарним проступком судді.

2. У роботі значну увагу приділено тезі про те, що судова помилка не залежить від вини судді. Проте доцільно було б детальніше показати, як така позиція узгоджується з можливістю притягнення судді до дисциплінарної або іншої юридичної відповідальності за неї.

3. Автор обґрунтовує телеологічний підхід до розуміння судової помилки, пов'язуючи її з недосягненням мети адміністративного судочинства. Разом із тим залишається незрозумілим, чи потребує така концепція внесення змін до КАС України щодо законодавчого закріплення мети адміністративного судочинства.

4. Класифікація судових помилок за низкою критеріїв є змістовною, однак така деталізація може ускладнювати її практичне використання судами. Доцільно було б виокремити серед запропонованих критеріїв найбільш прикладні для адміністративного судочинства.

Наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Вони мають дискусійний характер, спрямовані на уточнення окремих авторських положень і можуть бути враховані у подальших наукових дослідженнях здобувача. Наукова обґрунтованість результатів, цілісність дисертаційної концепції та практичне значення запропонованих рекомендацій не викликають сумнівів.

Апробація результатів дослідження.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження належним чином апробовані та висвітлені у наукових працях здобувача.

За темою дисертації автором опубліковано п'ять наукових статей у фахових виданнях України, а також результати дослідження апробовано під час участі у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Опубліковані праці охоплюють ключові аспекти досліджуваної проблематики, зокрема питання причин виникнення судових помилок, їх класифікації, судового самоконтролю та ролі Європейського суду з прав людини у механізмі подолання наслідків судових помилок.

Зміст наукових публікацій відповідає основним положенням дисертації та підтверджує належний рівень апробації результатів проведеного дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація Лук'яненка Віталія Олександровича «Попередження та виправлення судових помилок в адміністративному судочинстві судами вищих інстанцій», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить обґрунтовані і достовірні наукові результати. Отримані результати мають наукову новизну, важливе теоретичне та практичне значення. Рецензована дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її автор – Лук'яненко Віталій Олександрович

Рецензент

Олександр ТКАЧЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії права,
міжнародного права та
приватного права
Київського міжнародного
університету

«10» червня 2026 р.

Підпис / О. Ткаченко /

